

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարեկան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տէլէֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խրաբանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Բ ա գ ա լ մ, կիրակի, մայիսի 17-ին, նախկին ուսուցիչ՝

Ս Ո Ւ Ր Է Ն Ա Ք Ա Յ Ե Ա Ն Ի

Յիշատակին, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցում, պատարագից յետոյ, կը կատարվի հոգեհանգիստ,
որի մասին հանգուցեալի ընկերները և նախկին աշակերտները յայտնում են ի դիտու-
թիւն ծանօթներէ:

ԲՈՎԱՆՎԱԿՈՒԹԻՒՆ

Էլի մի հեղինակաւոր կարծիք.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Անշտապառա՞ծ ոճագործները մասին.
Անաւարտաբար գաւառի պաշտպանութիւնը. Նա-
մակ Կարաչիչազից. Նամակ Ախալքալաքից.
Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վեր-
ջին տեղեկութիւններ. Պատերազմ. Արտաքին
լուրեր. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱՎԻՐՆԵՐ.—ԲՅՈՐ-
ԱՆ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱ-
ՎԱՆ. Կաղաւթոս.

ԷԼԻ ՄԻ ՀԵՂԻՆԱԿԱՆՈՐ ԿԱՐԾԻՔ

Պրոֆէսոր Դոկուչանով, նուիրելով մի յօ-
դուած բարձրագոյն գիւղատնտեսական
գործընթացները բնաւոր խնդիրն, նկատում է,
որ Թիֆլիսը պէտք է համարել այն կէտե-
րից մէջ, որտեղ նպատակաւորաբար է բա-
նալ մի այդպիսի գործը, ուրիշ խօսքով
նա ևս Թիֆլիսի պոլիտեխնիկումը կոչմն է:
Պրոֆէսոր յօդուածագիրը իր դատողու-
թեան հիմք է առել գիւղատնտեսական
շրջանների կամ գօտիների սկզբունքը:
Ռուսաստանը ունի մի շրջան հիւսիսում,
ուր տնտեսութեան հիմքը պէտք է լինի
անտառաբուծութիւնը և հիւսիսային երկ-
րագործութիւնը: Կայ մի շրջան, որ ամ-
բողովում է իր մէջ սևահողով առատ
նահանգներ, որտեղ երկրագործութիւնը
ունի իր բնորոշ առանձնատեսութիւննե-
րը: Զանազան շրջանների մէջ առանձին
տեղ է բռնում Անդրկովկասեան և Անդր-
կասպեան շրջանը, որտեղ արեգակը կիզիչ
է և ուժեղ, որտեղ օդը առանց արհես-
տական միջոցների անդամ մեծ ազդեցու-
թիւն ունի մշակութեան վրա: Այս շրջա-
նում բուսնում են այնպիսի բոյսեր, որոնք
յատուկ են միայն այդ տեղին, կամ աւելի

լաւ և շքեղ կերպով զարգանում են այս
շրջանում: Օրինակ, բամբակը, թէյը, ձի-
թենին, բարձր տեսակի ծխախոտը, բրին-
ձը և ուրիշ այդ տեսակ բոյսեր յատուկ են
միայն Անդրկովկասի նման երկրներին:
Նոյն բնաւորութիւնն ունեն գիւղատնտե-
սութեան մէջ նշանակութիւն ունեցող
շնչաւոր առարկաների ինտամարտութիւ-
նը, օրինակ, շերամի որդի ածող մեծաց-
նելը, գոմէշ, ջրոր, ուղտ պահելը և այլն:
Եթէ բարձրագոյն գործը կը բացվի այդ
շրջանից դուրս, նա չի հասնի իր նպա-
տակին, որովհետև նա չի տայ այնտեղ տո-
վորող ուսանողին գործնական գիտու-
թիւն, այլ ստիպված կը լինի բաւականա-
նալ միայն տեսական դասընթացըով,
զանազան նկարներ ցոյց տալով և ժողո-
վածուների հետ ծանօթացնելով: Իսկ գործ-
նական գիտութեան բացակայութիւնը այն
հիմնական պակասութիւններից մէկն է,
որից այնքան փնտրվել է մասնագիտու-
թիւնների զարգացումը Ռուսաստանում:
Թէ կառավարութիւնը և թէ զանազան
արդիւնաբորձական ժողովները միաբանու-
թեան մէջ ևս ստիպված են, որ գործնական ուսու-
մը խոր արմատներ գցի մասնագիտա-
կան գործընթացում և ուսանողները իրանց
դասընթացը վերջացնելուց յետոյ կեան-
քի մէջ մտնեն գինավոր այնպիսի գիտու-
թեան մէջ և ստիպված չը լինեն, չը նա-
խադրվի իրանց ուսման, աւելորդ և ապար-
դիւն ոյժեր համարվել կեանքի մէջ, ինչ-
պէս այդ լինում է մինչև այժմ:

Անկասկած, Թիֆլիսի պոլիտեխնիկումին
էլ դեռ անկարող կը լինի միանգամից
դուրս բերել հմուտ մասնագէտներ և ի-

րականութեան բոլոր պահանջներին հա-
մապատասխանող գործնական ղեկավարներ,
բայց նա անհամեմատ աւելի կարող է
անել, աւելի լուրջ կերպով կարող է մաս-
նագէտներ պատրաստել Անդրկովկասի հա-
մար, քան թէ մի գործը, որ կը հիմնվի
Խարկովում, Վորոնեժում, Բոստովում կամ
նոյն իսկ Վլադիկավկազում և նպատակ
կունենայ տալ մասնագէտներ Անդրկովկա-
սի համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՁԱՓԱՀԱՍ ՈՃԱԳՈՐԾՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ տարւոյ բարձրագոյն հաստատուած
յուլիսեան օրէնքը՝ անշտապառա՞ծ ոճագործների
մասին՝ անշուշտ իր արժանաւոր տեղը կը բռնի
առեւտր շրջանում օրէնսդրութեան մէջ. թշուառ-
ների այդ դատակարար, որ իր գոյութեամբ
պարտական է շրջապատող ձախորդ պայման-
ներին, մինչև այժմ կատարեալ մոռացութեան
էր մատնված՝ չը կար հողացողութիւն, չը կար
հատարակաց կարեկցութիւն: Այդ յանցանքնե-
րը, ընկնելով չափահաս ոճագործների շրջա-
նը, վերջինի աւերիչ ազդեցութեան ներքոյ ա-
ւելի ևս փչանում էին և կորչում: Յայտնի է,
որ բանտի շէօլան բարոյապէս քայքայում է
և դէպի վերջնական անկումն է տանում դեռ
չը հասունացած միտքը և սիրտը: Այդ հասակի
ոճագործը, որոշ ժամանակ մնալով բանտում,
դուրս է դալիս բոլորովին պատրաստ՝ աւելի
լուրջ ոճիներով համար, մի փաստ, որ հաստա-
ված է բազմաթիւ վիճակագրական տեղեկու-
թիւններով: Ներքապակա պետութիւնները առ-
նանձին խնամքով են վերաբերվում դէպի այդ
թշուառները: Արթիւ հաստատութիւնները իրանց
լաւ կազմակերպութեամբ՝ շնորհով հասարակա-
կան ձեռնբեցնելու վաղուց մեծ դեր են
կատարում այնտեղ: Անգլիա, Ֆրանսիա, Բել-
գիա, Գերմանիա միմեանց հետ մրցում են
այդ տեսակ հաստատութիւնների կատարեալ-
գործման խնդրում, որից այնչափ շահույթ է
անշտապառա՞ծ ոճագործների դատարարութեան
և կրթութեան գործը:

Յուլիսեան օրէնքի հրատարակվելով Ռուսաս-
տանում էլ պիտի սկսվի բարեփոխվել մանուկ

ոճագործների դրութիւնը: Նոր օրէնսդրութեան
զլեւաւոր յատկանիշն այն է, որ այդ պատա-
հական յանցանքներին վերաբերեալ պատա-
հան սխտէմի մէջ մտնում է նոր, կրթիչ ուղ-
ղութիւն: Աւելորդ չենք համարում մեր հասա-
րակ ժողովրդին ծանօթացնել այդ օրէնքի հիմ-
նաւոր կէտերի հետ, որ այստեղ բնագործը չը
չեղելով՝ առաջ ենք բերում ընդհանուր գծերով:

1) Տառն տարեկանից մինչև 17 տարեկան
անշտապառա՞ծները, անդրադարձնելով յանցանքի
համար դատարանի վճռով յանձնվում են իրանց
ծնողների կամ ուրիշ բարեբաղոյ անձանց պա-
տասխանատու հսկողութեան՝ վերջինների հա-
մաձայնութեամբ: Եթէ գործած յանցանքի պա-
տիժն է ոչ պակաս քան բանտարկութիւն, վե-
րալիշեալ անշտապառա՞ծները կարող են յանձնվել
և ուղղիչ ապաստարաններին, ուր որ այդ հիմնա-
կութիւնները գոյութիւն ունեն: 14—17 տարե-
կան ոճագործները քրէական յանցանքի համար
(անդրադարձնելով) ըստ մեծի մասին տեղա-
ւորվում են ուղղիչ ապաստարաններում, իսկ
եթէ այդ անկարելի է որ և է պատճառով՝ դա-
տարանի որոշմամբ ենթարկվում են բանտար-
կութեան, բայց ոչ աւել քան մինչև 18 տարե-
կան հասակը, այն էլ բանտի առանձին բաժան-
մունքում, կամ վերջապէս յանձնվում են իրանց
զաւանդութեան վանքը, եթէ վերջինը գոյութիւն
ունի դատավարութեան տեղում:

2) Գիտակցաբար յանցանք գործողների հա-
մար սահմանված են հետեւեալ պատիժները: 10—
14 տարեկան անշտապառա՞ծ յանձնվում և ուղղիչ
ապաստարաններին, ուր որ այդպիսի հաստատութիւն
կայ, կամ ենթարկվում է առանձին բանտար-
կութեան 2—5 տարի ժամանակով, եթէ մե-
ղադրվում է այնպիսի ոճագործութեան մէջ,
որի համար քրէական օրէնքով սահմանված է
մահապատիժ, տաժանակիր աշխատանք կամ
աքսոր: Պատիժը մեղմանում է և սահմանա-
փակվում է ապաստարանով կամ բանտարկու-
թեամբ մէկ ամսից մինչև 1 տարի ժամանակով,
եթէ գործած յանցանքի օրինական պատիժն է
ժամանակաւոր աքսոր, բանտարկութիւն կամ
կալանաւորների բաժանմունք: Նոյն հասակի
յանցաւորը յանձնվում է իր ծնողների կամ ու-
րիշ բարեգութ անձանց հսկողութեան, եթէ կա-
տարած օրինազանցութեան սահմանված պատիժը

ԲԱՆԱՍԻՐԱՎԱՆ

ԳԼԱԴՍՈՆ

IV

1878 թվին լուրջ Բիկոնսֆիլդ և մարկիզ Սօլ-
բրիւր վերադարձան Բիկոնսֆիլդի կոնգրէսից և Անգլի-
այում մեծամեծ ցոյցերի և պատիւների արժա-
նացան: Նրանց աջովիւն էր պաշտպանել Թիւր-
քիան և խլել Կիպրոս կղզին: Գլադսթոն այդ
տոնախմբութիւնների ժամանակ էլ ապացուցա-
նում էր, որ դա յաղթութիւնն է, այլ անպատ-
ուութիւն: Եւ իրաւ, Բիկոնսֆիլդի և Սօլբրիւրի
արածները նոր թշուառութիւններ ստեղծեցին
արեւելեան քրիստոնեաների համար և մի անշուշ-
տ ժամանակ էլ անցաւ: Գլադսթոնի մի նոր, հակապա-
կան ծրագիրը, ընտրական իրաւունքը շնորհվեց
և գիւղացի տանտէրերին, այսպիսով աւելանում
էին 2 միլիոն նոր ընտրողներ: Անգլիան այդ

բեֆօրմի շնորհիւ դարձաւ դեմոկրատական եր-
կիր: 1885 թվին Գլադսթոն հրաժարական տուեց,
անաջողութիւնների հանդիպելով արտաքին քա-
ղաքականութեան մէջ: Բայց այս անգամ երկա-
րատն էր պահպանողականների յաղթութիւնը:
Մի քանի ամսից յետոյ նոր ընտրութիւնների
ժամանակ յաղթութիւն տանելով, Գլադսթոն
ձեռք առաւ Իրլանդիային ինքնավարութիւն
տալու հարցը (Հոմ-Բուլ): Ենթադրվում էր Իր-
լանդիայում հիմնել տեղական պարլամենտ: Այդ
համարձակ օրինակներ ահապիւր վիճաբանութիւն-
ներ յարուցեց թէ մամուլի մէջ և թէ պարլա-
մենտում: Գլադսթոն հսկայի պէս պատկաւում
էր իր ծրագրերը: Բայց հսկայի կը կարողացաւ
գիմարել հակառակորդների այն բազմութեան,
որ լցրել էր պարլամենտը: 1886 թ. յունիսին
իրլանդական ինքնավարութեան օրինակներ
մերժվեց համայնքների ժողովում: Գլադսթոն
հրաժարվեց:

Բայց զրկվածների, խեղճների դատը չը մոռա-
ցաւ նա: Վեց տարուց յետոյ, 1892-ին, նրա
ձայնը դարձեալ որոտում էր ընտրութիւնների
ժամանակ: Գարձեալ նրա նշանաբանն էր իր-
լանդացիների ազատութիւնը: Բանտարկութիւն
չում էին, Վեցեց՝ Գլադսթոն, Աստուծո՞ւ մարդը:
Իսկ Գլադսթոն պատասխանում էր. «Առաջ կը
գնանք այն բարի գործի ճանապարհով, որը մենք
սկսել ենք և յայտ կը դնենք ոչ թէ մարդկանց
վրա, այլ Աստուծո՞ւ վրա. նա հրամայում է որ
իրաւունքի, արդարութեան և ազատութեան
սկզբունքները առաջնորդեն մեզ և մեր բոլոր
գործողութիւնները»: Եւ նա դարձեալ յաղթու-
թիւն տարաւ, դարձեալ անցաւ կառավարու-
թեան գլուխ ու առաջարկեց պարլամենտին իր-
լանդական ինքնավարութեան նոր օրինակներ:

83 տարեկան ծերունին, որի աչքերը արդէն
թուլացել էին և ականջները լաւ չէին լսում,
երկուստեքական աշխույժով պաշտպանեց իր
սիրած գործը: 1893 թվին Հոմ-Բուլը անցաւ
համայնքների ժողովում, բայց լորբերի պալատը
մերժեց նրան: Գլադսթոնին չէր վիճակված
տեսնել իր փայլաշատ գործի իրականացումը:
Եւ 1894 թվին սկսեցին հրաժարվելով թէ առա-
ջին միջնաբերդի թէ ազատամիտ կուսակցութեան
պարագլխի պաշտօններին, հեռացաւ իր Հօլար-
դէն ամրոցը, բոլորովին ձեռք վերցնելով ըա-
ղաքական գործունէութիւնից:

1894 թվին տեղի ունեցաւ Սասունի կոտորա-
ծը: Նոյն տարւոյ վերջում հայկական մի պատ-
գամաւորութիւն ներկայացաւ Գլադսթոնին Հօ-
լարդէնում: Հիւնդներով պատգամաւորներին,
Գլադսթոն ասաց մի ձառ, որի մէջ պատրաս-
տակարութիւն յայտնեց հրապարակով պաշտպա-
նել թիւրքահայերի արդար դատը, հէնց որ
պաշտօնապէս կը հաստատվում թիւրքական գա-
ղանդութիւնները: Նա կատարեց այդ խոստումը:
1895 թվի յուլիսի 25-ին Հօլարդէնի մօտ, Չէս-
տերում, կայացաւ մի միտինգ, որին մասնակ-
ցում էր և Գլադսթոն: Նրա ձառը, որ տեղի մի
ժամով աւել պաշտպանում էր թիւրքահայերին:
Այդ հոժկու ձայնը Անգլիայում արձագանք
տուեց և հայաստանի ցոյցերը սկսեցին յա-
ձախ կրկնվել զանազան տեղերում: Ինքը, Գլ-
ադսթոն, ամիսնայ մասնակցում էր այդ ազի-
տացիային նամակներով, յօդուածներով:

Այդ մարդասէր գործունէութիւնը աւելի ե-
ռանդ ստացաւ մասնաւոր այն ժամանակ, երբ
կոտորածները 1895 և 1896 թվականների ըն-
թացքում դարձան սովորական բան Փոքր-Ասիա-
յում: Իսկ երբ 1896 թվ. օգոստոսին տեղի ունե-

ցաւ Կ. Պօլսի մեծ կոտորածը և Անգլիան թողաց
զարհուրանքի և կատաղի զայրույթի ձայնբեկ,
87 տարեկան ծերունին դուրս եկաւ իր խաղաղ
անկիւնից և վերված իր նախկին եռանդով
ու կրակաւ բողբոջներով, մի նշանաւոր ձառ.
արտասանեց Լիվերպուլի միտինգում, իր վերջին
ձառը, որի մէջ կրկնեց սովորական ձառնակին
«մեծ մարդասպան» անունը: Նա պահանջեց որ
Անգլիան մենակ միջամտի, ստիպողական մի-
ջոցներ ձեռք առնի: Եւ նրա այդ պահանջը
արձագանք գտաւ այն անթիւ ու անհամար մի-
տինգներում, որոնք դուրսբերեցին Անգլիայի բո-
լոր անկիւններում ի նպաստ հայերի: Արկնել
այստեղ Գլադսթոնի ասածները աւելորդ է.
«Մշակը» ժամանակին հաղորդեց մանրամասն
տեղեկութիւններ: Պատմութեան մէջ պերճա-
խօս փաստ կը մնայ այն, որ մեծ ծերունու այդ
վերջին եռանդուն գործունէութիւնը յանուն
դժբախտ մարդկութեան շահերի՝ ոչինչ հետեանք
չունեցաւ: Լօրդ Սօլբրիւրի խաղ մնաց դէպի իր
հուշակաւոր հակառակորդի թախանձանքները:
Եւ այնուհետ Հօլարդէնում տիրեց լուսնիւն—
մահալու լուսնիւն: Գլադսթոն աշխատում էր,
գրում էր, մինչև որ անողորմ հիւանդութիւնը
յաղթեց նրան:

Սա Գլադսթոնի համառօտ կենսագրութիւնը:
Համառօտ մի յօդուածում մենք կարող ենք
տալ այդ հսկայ անձնաւորութեան ազատ գծա-
գրութիւնը: Գրել Գլադսթոնի գործունէութեան
պատմութիւնը նշանակում է գրել Անգլիայի
պատմութիւնը վերջին 60—65 տարիների ըն-
թացքում: Այդ ժամանակավիշորում էլ կարելի
գտնել համարեալ ոչ մի փոքր ի շատե՛ւ աչքի
ընկնող երեւոյթ, որի մէջ չը ներկայանար Պը-
լադսթոն իրեն ղեկավար, դիմադրող, կուռք

վրա բաներն է: Խճուղին է, որ մի տարվայ ընթացքում (1897/98 թվին) աւելի քան 50,000 ռուբլի մոնցնելով այդ շրջանում, մասամբ թեթևացրեց մի քանի գիւղերի չքաւոր դասակարգի ընտանեկան ծանրութիւնը: Մի քանի գիւղերի ենք ասում, որովհետեւ այդ գաւառակի 50 գիւղերից 30-ը (մայական, թուրք և հարուստ հայ գիւղեր) անմասն են մնացել այդ աշխատանքից, իսկ մնացած բանւոր 20 գիւղերի բնակիչները այն ատիւնան աղքատ են եղել տարիներէից ի վեր, որ այդ խոշոր գումարը ոչ միայն չը կարողացաւ բարւոյն նրանց ամեն կողմից քայքայված տնտեսութիւնը, այլ և հազիւ հազ միջոց տուեց նրանց՝ իրանց ընտանիքի օրական պարէնը ծայրը ծայրին հասցնել...

Ըստ գիւղերում ցանքերը դեռ չարեւապիտում է, իսկ շատերում արդէն վերջացել է: Վերջին տեսակի գիւղերում, պէտք է ասել, բազմաթիւ ընտանիքների վարելահողերը մնացել են առանց ցանելու՝ բաւականաչափ սերմ չունենալու պատճառով: Հողագործութեան ծանօթ ընթերցողը միայն կարող է երեւակայել, թէ որ ատիւնան խղճալի դրութեան մէջ կը լինի այն գիւղացին, որի արտերը և հողաբաժինները՝ աղքատութեան և սերմացու չունենալու պատճառով կը մնան անցան: Չէ որ երկրագործ դասակարգի գոյութիւնը կապված է վարուցանքի հետ, այլապէս՝ նրա յոյսերը խորտակված, կեանքը մեռած պէտք է համարել...

ՆԱՄԱԿ ԱՍԼԱՔԱՒԱԲԻՑ

Մայիսի 6-ին

Ինչպէս յայտնի է, Բարեգործական ընկերութեան աստուղի վարչութիւնը իր դպրոց-արհեստանոցի համար դրամական նպաստ էր խնդրել Կաթողիկոսից, որը համակրութեամբ վերաբերվելով այդ գործին՝ բարեհաճել էր կարգադրել, որ ծխականներին առաջարկվի, թէ չեն համաձայնվի, արգելադրել, եկեղեցու միջոցներից չորս տարվայ ընթացքում նպաստ տալու և որքան կարող են տալ: Այդ առիթով անցեալ կիրակի ժողով էր նշանակված: 6—700 ծխականներից միայն մօտ 200-ն էր ծանուցագրով հրաւիրված. մնացածները գործակալը չէր հրաւիրել: Բայց դրանից, մեզ համար անհասկանալի պատճառով, թատրոնական դահլիճում նշանակված ժողովը եկեղեցում կայացաւ. այս անսովոր հանգամանքը շատերին շատ խորթ էր թւում և այդ պատճառով ժողովից խուսափում էին, այնպէս որ մօտ 200 հրաւիրվածներից ժողովին եկել էին միայն մօտ 70 մարդ: Իսկապէս ներկայ եղողներին թիւը ճշգրտվեամբ չորսվեց, որովհետեւ գործակալը՝ ծխականների ցուցակը չը ստուգած, ներկայ եղողներին թիւը, ուրեմն և ժողովի օրինակը լինելը չորսված ու չարձանագրած՝ ուղղակի դիմեց ժողովի պարագլուխներին: Նոյն պէս աւելորդ համարեցին բարոտուղար ունենալ, այնպէս որ մինչև վերջն էլ ներկայ եղողների ցուցակը չը կազմվեց: Գործակալը սկզբից կարգադրեց վարչութեան կողմից Կաթողիկոսին ներկայացրած գեղեցիկը, Վեհափառի մակագրութիւնը և թեմական առաջնորդի առաջագրութիւնը այդ մասին, որ շատերի համար անհասկանալի մնացին, որովհետեւ նախագահը աւելորդ համարեց իր պարտականութիւնը կատարելու, այսինքն բացատրելու և պարզաբանելու խնդրի էութիւնը: Առհասարակ գործակալ Քաջապետունին համակրութեամբ չէր վերաբերվում վարչութեան խնդրին, որ երեւում էր անցեալ չը կայացած ժողովի ժամանակ՝ ապագայ դպրոց-արհեստանոցի անօգուտ լինելը ցոյց տալու նրա ջանքերից և վերջին ժողովից: Վարչութեան հետ համերաշխ մարդկանց չէր թոյլ տալիս բացատրելու վարչութեան խնդրի էութիւնը, արհեստանոցի օգտակարութիւնը և այն պատճառաբանելով, թէ դա ժողովին չէ վերաբերվում, իսկ հակառակորդներին թոյլ էր տալիս ամեն տեսակ անհեթեթութիւններ խօսելու: Քաջապետունին սկզբից մինչև վերջը այնպիսի դիրք էր բռնել, որ կարելի էր կարծել, թէ ուղում են զգաթան ձեռքից խլել, և ինքը պաշտպանում է: Ինչպէս երևում է, Քիֆլիսի գործակալների դավիթները հանդիստ չէին տալիս նրան: Բայց դրանից՝ վարչութեան անդամների հետ անձնական հաշիւներ ունեցող մի քանի պարոններ այնպէս էին հասկացել ամբողջին, որ վարչութիւնը իբրեւ թէ ցանկանում է մշտապէս խլել եկեղեցու 2000 ռ. տարեկան ամբողջ գումար արդիւնքը, ազդել էին ամբողջ թոյլ կողմի վրա, թէ եկեղեցի չունենք, նախ պէտք է Վատուծոյ տունը շինել և այն: Փարսեցիները, ուղեները կանխուց և մեղակները քամբուց յետոյ՝ կօպկներն են խնայում դպրոց-արհեստանոցին: Եկեղեցին պիտի տանեակ հաղարներ ունենար այժմ. ուս դրկորը մտան այդ հաղարները, ուր էլ էլը, երբ երկու տարի առաջ՝ եկեղեցու

հողածածկ կտուրը նորոգելու համար՝ անկօնաբար կերպով մօտ 1200 ռ. ծախսվեց, որ այսօր կըրկին հարց լինի կտուրը նորոգելու... Հէնց այդ պարոնները, օգտվելով այն հանգամանքից, որ մեր փոքրածիւ խնդիրները մի մասը այդ օրը զբաղված էր մի ինչ որ մեռածին կտուրը հարցով, իսկ միւս մասը անտարբեր ման էր դալի փողոցում, և լաւ խմանալով ամբողջ թոյլ կողմը, ժողովի ժամանակ՝ եկեղեցին և ապագայ դպրոց-արհեստանոցը միմեանց կողքին դրին: Հարցնելով ամբողջին՝ «Ուղում էք եկեղեցին նորոգել, թէ նպաստ տալ արհեստանոցին»: Ծառերը բղաւում են—«Եկեղեցին, եկեղեցին»: Դրա հետեւ ժողովը անկարգ բնաւորութիւն ստացաւ... Գործակալը առաջարկում է—«Ու՛ր չի ուղում նպաստ տալ, անցնէ այս կողմը», որից յետոյ իրարանցում է ընկնում. միմեանց հերքում են, ձեռքով կանչում, աղաղակում,—կատարեալ բարեկրօնական խառնակութիւն... Գործակալը, միայն մի կողմի ձայները խնդրեալ խառնակութիւնը չի ուզում: Այնուհետեւ ամբողջ արձանագրեց ընկերութիւնը չը կազմած և չը ստորագրած՝ ցրվում է:

Հետաքրքիր է խմանալ, գործակալը ինչպէս պիտի արձանագրէ—քանի մարդ և ո՞րքան են ներկայ եղել, քանի ձայնով ընդգէմ որքանի կայացաւ. որոշումը և, վերջապէս, ո՞վ պիտի ստորագրէ արձանագրութիւնը. ի հարկէ, ոչ միայն ներկայ գտնված մօտ 70 մարդը, որոնց մեծ մասը հաւանական է, որ մոռացվի. չէ որ այն ժամանակ օրինակը չի հաշուի ժողովը. ուրեմն պէտք է ժողովում չը գտնված մարդկանց ստորագրել տալ փողոցներում. բայց միթէ դա օրինակը կը լինի: Եւ ինչ հեղուկութիւն, այդպէս վարվեց մեծ մասամբ արհեստաւոր, չքաւոր դասակարգը, որի օգուտն է նուրբված Բարեգործական ընկերութիւնը և իր դպրոց-արհեստանոցը: Բայց մեղաւոր վերեւ ակնարկած վնասակար անձնակազմի խնդրն էլ, որոնց ձեռքին կրց ամբողջ խաղաղը էր դարձել, և հասկացող մարդկանց անհերքելի անտարբերութիւնը... Յուսով ենք, որ վարչութիւնը չի յուսաւորվել այդպէս վերաբերվելուց և կը շարունակէ իր համակրելի գործը հէնց այդ ամբողջ օգուտին, որովհետեւ նա չը դիտէ, թէ ինչ է առում...

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Համարաձման և Նորին Կայսերական Մեծութիւնների Փազագրութեան տօնի պատճառով, վաղը, ուրբաթ օր, մայիսի 15-ին, «Մշակ» լրագրի տեսնելու Յաջորդ Ձե 82 կը հրատարակվի շաբաթ օր:

Կ. Պօլսի «Մասիս» լրագրի մէջ կարգում ենք. «Եկեղեցին Պէտք է վարդապետը՝ որ այժմ Պարիզ կը գտնուի, ամենայն հայոց Հայրապետին կողմէ հրաւիրուած է Եջմիածին երթալ, ուր պիտի ստանայ եպիսկոպոսական ատորձան»:

Երէկ, մայիսի 13-ին, կովկասեան Գեղարքունի տեսական ընկերութիւնը ստացաւ Պետերբուրգից հեռագիր, որով հաղորդում է, թէ պետական բանկի միջոցով փոխադրված է անբերրի ու թիւ չի ունից վնաս վաճառելու օրինակը: Նպատակով 3000 ռուբլի: Ընկերութեան խորհուրդը, անհրաժեշտ ձեւակաւութիւնները կատարելուց յետոյ՝ կողմարկի գումարը վնասված գիւղերը:

Ցաւալի է արձանագրել, որ այս անգամ էլ, ինչպէս փաստերը ցոյց են տալիս, մեր երկրի մի քանի տեղերում հացի պաշարներ կան հացաւաճառների մօտ, մինչդեռ նրանք բարձրացնում էին ցորենի և ալիւրի գները, առարկելով, թէ միջերը չը կան: Դանձակի քաղաքային վարչութիւնը վճել էր բերել տալ Քութայիսի հանձնարարի սիմիոնը և այդպիսով աղաքականութեանը տալ էման նիւթ՝ հացի համար: Եւ ահա այդ վճելից յետոյ հացաւաճառները ինքեցին ցորենի և ալիւրի գները: Գները մասնաւոր այժմ պէտք է ինքեցնել քանի որ մի քանի օրից յետոյ արդէն տափարակում հունձը կը սկսվի:

Երկու երեք տեղական հարցեր, որոնց շուրջը պտտում է «Կառաշ» լրագրի այժմեան խմբագրութիւնը, ցոյց տալին, թէ ինչպէս են ոգևորվում պ. Վելիչկոյի ղեկավարութեամբ շարժող գրեթէները: Այլ ևս կասկած չը մնաց, որ այդ գրեթէները ամեն անգամ, երբ հարկաւոր է «տեղեւադրութիւն» մի կտոր ինքնուրոյն բան, չեն դիմում թմարին, այլ մի առանձին հաճութեամբ ընկղմվում են ցեխերի մէջ: Անթիւ ապացոյցներից մէկը «Կառաշ»-ի երէկվայ համարում, ա-

ռաջնորդողի տեղը տալված յօդուածն է, որտեղ ակնարկներով, խոստովանելով իրականացումը այդ պատկեր, որով այնքան սիրում է դարգարվել այժմեան «Կառաշ»-ը: Յեւթ պ. Վելիչկոյի միակ ղեկն է: Բայց այդ ղեկը այլ ևս չէ կարող որ և է վերք հասցնել, այլ պատճառում է միայն զրուանք: Ահա ինչն է բոլորովին անփաստ դարձնում այն կատարել թշնամութիւնը, որ օր ու գիշեր հանդատութիւն չէ տալիս բանաստեղծ Վելիչկոյի միկրօսկոպիկան հոգուն...

Մայիսի 11-ին Քիֆլիսում յանկարծակի վախճանվեց վրացի լուսանկար Բօնիօվ, որ բացի իր արհեստից, պարապում էր նաեւ հնագիտութեամբ: Նա թողել է հնագիտական և հագուստի իրերի մի ծով ժողովածու, որ կտակել է Վրացիների մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութեանը: Հանդուգեալ այդ ընկերութեան կտակել է և իր դրամական կարողութիւնը: Կտակը գրված է 1886 թվին:

Ներկայումս Պետերբուրգում տեղի ունի ծրագրի մի քանի ծրագրեր, որի նպատակն է անպիսի մի ձեւ տալ և կցի գային սիւստեմին, որ նա չը վնասի ծխախոտագործութեան դարգացմանը Ռուսաստանում: Ներկայ կանոնագրութեամբ՝ ծխախոտի մանր գործարաններ բանալը ցփուարացրած է, որովհետեւ իւրաքանչիւր գործարան, որ մտադիր է հասարակ, ստորին և էման տեսակի ծխախոտ պատրաստել, պարտաւոր է անպատճառ մի յայտնի քանակութեամբ և բարձր ու թանգ սիւսակի ծխախոտ մշակել: Ժողովը արդէն ունեցել է մի քանի նիստեր: Ըստ երկուցի ներկայ ժողովը անկարող կը լինի վերջնականապէս ձեւակարգել բոլոր կնճռոտ հարցերը և նրանք կրկին քննութեան կենթարկվեն աշնանը:

«Փոնշ» լրագրից հաղորդում է հետեւեալ. «Քիլի ազգայիններէն ոմանք կայսերական կառավարութեան թոյլտուութիւն խնդրեցին Կ. Պօլսի և ուրիշ տեղեր երթալով իրենց գործերով զբաղուել և իրենց ապրուստը հայթայթելու: Այս խնդրը ընդունվելով, Բ. Իւսեն գերվեց է Երզրումի կառավարութեան գործադրութեան համար»:

ՊԵՏԻՊՈՐՍԿԻՑ մեզ գրում են մայիսի 10-ից. «Այսօր պատարագից յետոյ հողեհանգիստ կատարվեց Գաղստօնի մահվան առիթով, հողեհանգիստից առաջ պատարագից քանանան համառօտակի բացատրեց Գաղստօնի քրիստոնէական դադափարները: Ապա ցաւակցական հեռագիր ուղարկվեց տիկին Գաղստօնին»:

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Որքան աշխատում ենք մեր աշխարհը եղած թեմական դպրոցի մասին ոչինչ չը գրել, բայց և այնպէս, հարկաւոր մանուկներին կրթութեան գործը հարկադրում է մեզ ակամային ուշադրութիւն դարձնել այդ հիմնարկի մասին վրա: Ուսումնական տարին վերջանալուն մօտ է: Գնումութիւններն արդէն սկսված են: Ինչ է արել ներկայ ուսուցչական խումբը իր հայր-տեսնով: Ինչ գործունէութիւն չը ցոյց տուել մի ամբողջ ուսումնական տարվայ ընթացքում: Ահա հարցեր, որոնց շատ հեշտութեամբ պատասխանում են աշակերտների թմրած ուղեղները... Մեզ մի բան շատ է դարմանում: Ինչով են առաջնորդվել թէ Եջմիածինը և թէ մեր իրաւարդիկ հողաբարձուները՝ Տիրացի վարդապետին տեսչական պաշտօնի մէջ կարգելով: Ինչ առաւելութիւն կամ ընդունակութիւն նկատեցին նրա մէջ: Փաստերը այժմ ակնյայտն են... Առաջիկայ ուսումնական տարվայ համար ներկայ ուսուցչական խումբը, բացառութեամբ 2—3 մասնադէտ ուսուցիչներ, արժանի է փոփոխութեան. դա պահանջում է դպրոցի շարժ»:

ԱՍԼԱՔԱՒԱԲԻՑ մեզ գրում են. «Հայի գինը բարձրացել է. ցորենի պուրը, եթէ փողը գլխին տրվի, արժէ 95 կօպ.—1 ռուբլի, դարու պուրը—60—70 կօպ, իսկ 2—6 ամիս ժամանակով տեղական բարերար վաշխատուները ցորենի պուրը ծախում են 1 ռ. 10 կօպէկից մինչև 1 ռ. 30 կօպ, իսկ դարու պուրը՝ 70 կօպ.—90 կօպ: Կարելիք մեծ է. անհրաժեշտ է գրվից շուտափոյթ օգնութեան հասնել թշուառ գիւղացիներին, բայց աւելի նպատակաւորաբար է գիւղատնտեսական կապիտալից (որից մեր գաւառի բաժինը հասնում է մօտ 250 հազարի) փոխադարձ կրեկիտ բաց թողնել նրանց համար, որպէս զի կարողանան գուրս գալ իրանց նեղ գրութիւնից»:

ՆՈՒՆՈՒՑ, Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպագրել հետեւեալ. «Վարչութիւնը սրանով յայտնում է իր խորին

շնորհակալութիւնը այն բոլոր օրերդներին, աւելիններին և պարոններին, որոնց աջակցութեան հետ հաշիւ միմիայն տեղի ունեցան յօդուած ընկերութեան, նախ՝ մի ներկայացումն փետրվարի 12-ին, որից ստացված է գումար արդիւնք 87 ռ. 29 կ. և երկրորդ՝ մի պարբերակից՝ ապրիլի 16-ին, որից ստացված է գումար արդիւնք 57 ռ. 27 կօպէկ: Գովաւածքի արժանի են օր. Ամալիա Մակեդոնեանց և օր. Նունէ Մարգարեանց, որոնց է պատկանում վերջին պարբերակիցի աշխուրթիւնը»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՎԵՐՁԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՆՆԵՐ

Խարբերվեց գրում են Կ. Պօլսի հայոց լրագրիներին, ապրիլի 15-ից. «Սա պահում մենք այլ աշխարհիս երկրագործին հետ երկրներին յառաժ՝ անհուն աղաչանքով կողովողպին աղօթքներ ունէին շրթունքներու վրա, անձրևի մէջ քանի ցող մուրալու համար: Գիւղացին ձեռքերը դօտին, մէջ մը երկնք կը նայէր, մէջ մըն ալ իր արտերուն, ուր քանի մը օրուան տաք արեւն հողը հասկերը ջուրի անպայման պէտքը ունէին: Մօտիկ գաւառներ ու շատ հեռուն ալ դեռ՝ Պաղատա, Մոսուլ, Ասամա, Ուրֆա կը լսենք թէ արմտիքի տաքանքներ ունին: Մալթիայէն այդ տեղերը փոխադրութեան սկսուած է արդէն: Այս մէկ քանի օրուան մէջ հոս ալ մէկ շունչով ցորենի տեղական գրիւը (60 օխա) 30-էն 40 և 43-ի բարձրացաւ: Իրաւ է թէ գիւղացին բերնով ժամանակը անցած չէր, բայց առ ալ իրաւ էր, թէ ճիշդ առնէն էր սպասելու անհրաժեշտ անձրևի մը: Երէկ իրեկուն ու այսօր ցեղեկ լիւծ մէկ քանի կաթիլներն ալ բաւական եղան զինքնու դալի անկում մը առաջ բերելու. այսօրուան հրապարակը 36-ի չափեց մաքուր ցորենը»:

ՊԱՏԵՐԱՊ

Ամերիկացի երկու թղթակիցներ, որոնք գրում են Երէն այն օրագրածին մէջ, որ պիտի Կուրպուտ ափ իջնէր, ընկած սպանիացիների ձեռքը և իբրեւ պատերազմական լրտեսներ պիտի գնդակահար լինէին: Ամերիկական կառավարութիւնը նրանց աղաւելու համար մի նաւ ուղարկեց Հալիպոլոս սպիտակ դրօշակի տակ և առաջարկեց զինեալ Բանկօլին փոխել այդ երկու թղթակիցներին սպանիական երկու օֆիցերներին հետ, որոնք գերի են ամերիկացիների ձեռքում: Սպանիական հրամանատարը, ինչպէս հաղորդում են, համաձայնութիւն է տուել:

Մանիլիան պաշարող ամերիկական նաւերի շղթան փորձեց կողք մի սպանիական նաւակ, բայց ամերիկացիները բռնեցին նրան: Ֆիլիպպինեան ապստամբները թոյլտուութիւն խնդրեցին ծովագետ Գէլէից Մանիլայի վրա յարձակում գործելու համար: Սպանիացիները ամեն կերպ աշխատում են գրաւել ապստամբներին:

Սպանիայում տեղի ունեցաւ մի ահալին ցուլաւարտ, որին ներկայ էին 15 հազար հանդիսատեսներ: Հաւաքվեց մեծ գումար, որ գործ կը զրվի պատերազմական պէտքերի համար: Ժողովրդի ոգևորութիւնը աննկարագրելի է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Daily Graphic» լրագրից նկատում է, որ ամերիկո-սպանական պատերազմը մտել է նոր փալաթի մէջ, գովում է սպանիացիներին այն բանի համար, որ կարողացան խաբել (!!) ամերիկացիներին, հաւատացնելով նրանց, թէ Սերվիլը ծովագետի նաւատորմը վերադարձել է Կաղիլոս:

—Ձեմբերէնի արտասանած ձառի առիթով, սպանիական լրագրիները ուղաւառվեցին են առում Անգլիային: «El Liberal» լրագրից ասում է, որ եւրօպական ցամաքային պետութիւնները կարող են դաշնակցութիւն կնքել Անգլիայի դէմ նրա ծովային հօգուտիւնը տապալելու համար:

—Կ. Պօլսում լուր է տարածվել, որ Գեղարքունի գիտաւորութիւն ունի ստանալ Սիրիայի մի մաս: Թէ և այդ լուրը ընդհանուր զարթոյթ է պատճառել, բայց շատերը հնարաւոր են համարում նրա իրադրութիւնը, ի նկատի ունենալով, որ Թիւրքիան 1878 թ. յունիսի 4-ի դաշնագրով իրջեց Անգլիային Կիպրոս կղզին:

ԻԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռուսաստանի ձիերի տեսակը աշխարհայեւր համար կառավարութիւնը գնել է մի ձի 200,000 ռուբլով: «Правительствен. Вѣстникъ» լրագրին ասում է, որ դա մի շատ փայլուն գործ է, և որ պատուար տեղ կը բռնէ Ռուսաստանի ձիաբուծութեան պատմութեան մէջ:
